

SÚČASNÁ DOBROVOĽNÍCKA ČINNOSŤ NA SLOVENSKU

BAKALÁRSKA PRÁCA

KATARÍNA BAROKOVÁ

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA LIEČEBNEJ PEDAGOGIKY

Študijný odbor: Liečebná pedagogika

Vedúci bakalárskej práce: PaedDr. Hroznata Živný

BRATISLAVA 2008

„Tým, ktorí sa dali získať dobrovoľne, môžeme dôverovať, ale nikdy tým, ktorí boli mocou donútení alebo ľst'ou získaní.“

J. A. Komenský

Abstrakt

Baroková, Katarína: Súčasná dobrovoľnícka činnosť na Slovensku. Bakalárska práca. Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta, Katedra liečebnej pedagogiky. Vedúci bakalárskej práce: PaedDr. Hroznata Živný. Bratislava : Pedagogická fakulta UK, 2008. 47 s.

Práca sa venuje problematike dobrovoľníctva na Slovensku. V prvej časti sa píše všeobecne o dobrovoľníctve. Autorka vymedzuje pojmy dobrovoľníctvo, dobrovoľník, dobrovoľnícke aktivity a dobrovoľnícka organizácia. Opisuje princípy dobrovoľníctva a jeho zmysel. Rozoberá, kto môže byť dobrovoľníkom, aké typy činnosti dobrovoľníci vykonávajú a oblasti, kde sa angažujú.

Ďalej v skratke podáva náhľad do činnosti dobrovoľníkov vo svete a opisuje vybrané medzinárodné dobrovoľnícke organizácie. Predkladá prierez históriou dobrovoľného združovania na Slovensku.

V poslednej časti sa venuje samotnému dobrovoľníctvu na Slovensku. Poukazuje na legislatívny rámec dobrovoľníctva v Slovenskej republike a ponúka prehľad súčasnej dobrovoľníckej činnosti na Slovensku. Nakoniec autorka opisuje svoje vlastné skúsenosti s dobrovoľníctvom v dobrovoľníckej organizácii eRko – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí.

Kľúčové slová: dobrovoľníctvo, dobrovoľník, dobrovoľnícka organizácia, dobrovoľnícke aktivity.

Predhovor

Už osem rokov som aktívnou dobrovoľníčkou v eRku – Hnutí kresťanských spoločenstiev detí a občas sa angažujem aj v iných organizáciách. Na celoslovenskom stretnutí animátorov eRka sme sa viacerí zhodli na tom, že by sme naveky chceli byť dobrovoľníkmi. Prečo máme dobrovoľníctvo tak radi? Nikto nás za našu prácu neplatí a často býva okolím nedocenená, neraz bývam po akciách veľmi vyčerpaná, a predsa sa tomu chcem venovať naďalej. Nikto ma nenúti, a práve preto vykonávam dobrovoľníctvo s láskou a radosťou. Mnohokrát som počula ako odborníci chválili dobrovoľníkov, že pracujú lepšie ako profesionáli. Čím to je? Ľudia, ktorí robia niečo dobrovoľne, to robia ochotnejšie. Nevyčítajú nikomu nízky plat, zlé riadenie, ..., robia to preto, že sami chcú. Vkladajú do činnosti samých seba, svoje poznatky a svoj voľný čas. A ich odmenou je pocit, ktorý sa nedá oceniť peniazmi.

Dobrovoľníctvo na Slovensku sa podľa mnohých odborníkov stalo v posledných rokoch fenoménom. Podľa môjho názoru však nie je novým javom, bolo tu prítomné a bude, len v tomto období sa viac začína dostávať do povedomia verejnosti. Táto problematika je veľmi obsiahla a bakalárska práca ponúka len malý priestor na jej obsiahnutie. Pokúsila som sa stručne vypracovať náhľad do aktuálnej dobrovoľníckej činnosti na Slovensku, pričom som neobišla ani dobrovoľníctvo vo svete a prierez históriou dobrovoľného združovania na Slovensku. Na podnet svojho konzultanta som v práci opísala aj vlastne skúsenosti s dobrovoľníctvom.

Chcem sa poďakovať členom mojej rodiny, že rešpektovali moje záujmy a odpustili mi, že som im kvôli svojim aktivitám venovala často málo času. Chcem sa poďakovať eRkárom v Liptovskom Mikuláši – deťom aj animátorom, že vnášajú do môjho života radosť.

Obsah

Abstrakt.....	3
Predhovor	5
Úvod.....	7
1 Všeobecne o dobrovoľníctve.....	8
1.1 Dobrovoľníctvo – vymedzenie pojmu.....	8
1.1.1 Dobrovoľníctvo a príbuzné pojmy.....	9
1.1.2 Princípy dobrovoľníctva	10
1.2 Dobrovoľník	11
1.2.1 Dobrovoľník – vymedzenie pojmu.....	11
1.2.2 Kto môže byť dobrovoľníkom.....	12
1.3 Dobrovoľnícke aktivity.....	13
1.3.1 Typy dobrovoľných aktivít	13
1.3.2 Oblasti dobrovoľníctva	14
1.3.3 Druhy dobrovoľníckej činnosti.....	15
1.4 Zmysel dobrovoľníctva.....	16
1.4.1 Motívy dobrovoľníctva.....	16
1.4.2 Čo prináša.....	17
1.5 Dobrovoľnícke organizácie	19
2 Dobrovoľníctvo vo svete.....	21
2.1 Medzinárodné dobrovoľnícke organizácie	22
2.2 Medzinárodný deň dobrovoľníkov.....	24
3 História dobrovoľníctva na Slovensku.....	25
3.1 Ako vzniklo dobrovoľníctvo.....	25
3.2 Historický prierez dobrovoľného združovania na Slovensku.....	25
4 Dobrovoľníctvo na Slovensku	27
4.1 Legislatívny rámec dobrovoľníctva na Slovensku	27
4.1.1 Pojmy dobrovoľníctvo, dobrovoľník v zákonoch.....	27
4.1.2 Existujúci návrh na právnu úpravu dobrovoľníctva.....	28
4.1.3 Obsah návrhu na právnu úpravu dobrovoľníctva.....	28
4.2 Súčasná dobrovoľnícka činnosť na Slovensku	33
4.2.1 Sociálny profil dobrovoľníkov na Slovensku	33
4.2.2 Virtuálne dobrovoľnícke centrum.....	34
4.2.3 Dobrovoľnícke organizácie na Slovensku	35
4.2.4 Vzdelávanie dobrovoľníkov na Slovensku	38
4.2.5 Verejné oceňovanie dobrovoľníkov na Slovensku.....	38
5 Moje vlastné skúsenosti s dobrovoľníctvom	39
5.1 eRko.....	39
5.1.1 Dobrá novina	42
5.2 Moje vlastné skúsenosti	42
Záver.....	44
Zoznam bibliografických odkazov.....	45

Úvod

V súčasnosti je na Slovensku problematika dobrovoľníctva aktuálnou témou. Mnohé organizácie sa zoskupujú a pokúšajú sa presadiť zákon o dobrovoľníctve. Prostredníctvom svojich členov - dobrovoľníkov i médií sa snažia získavať nových dobrovoľníkov z radov širokej verejnosti. V roku 2007 vznikla internetová stránka www.dobrovolnictvo.sk, kde si návštevníci môžu nájsť vhodnú dobrovoľnícku aktivitu, ktorej by sa chceli venovať.

V bakalárskej práci ponúkame náhľad do súčasnej dobrovoľníckej činnosti na Slovensku. Predtým sa však venujeme vymedzeniu pojmov súvisiacich s dobrovoľníctvom. Podávame krátky prehľad dobrovoľníctva vo svete a opisujeme niekoľko vybraných medzinárodných dobrovoľníckych organizácií. Predkladáme prierez históriou dobrovoľného združovania na Slovensku. Na záver ponúkame vlastné skúsenosti autorky s dobrovoľníctvom.

Prácou sme chceli rozšíriť okruh publikácií o dobrovoľníctve, ktorých na Slovensku nie je veľa a pokúsili sme sa vniesť viac svetla do súčasnej dobrovoľníckej činnosti na Slovensku.

1 Všeobecne o dobrovoľníctve

1.1 Dobrovoľníctvo – vymedzenie pojmu

Dobrovoľníctvo sprevádza človeka už od nepamäti. Každý z nás je niekedy dobrovoľníkom. Ťažko sa hľadá hranica medzi pomocou príbuzným, susedom alebo cudzím okoloidúcim, ktorým ponúkame pomoc a dobrovoľníckou prácou pre školu či športový klub. Táto forma pomoci je charakteristická znakmi ako samozrejmosť, spontánnosť a bez nároku na odmenu či vďačnosť.

Dobrovoľníctvo sa vyznačuje rôznymi formami. Je hlboko ovplyvnené históriou, politikou, kultúrou a náboženstvom regiónu, v ktorom sa rozvíja a preto existujú aj rozmanité náhľady na jeho definovanie.

Brozmanová Gregorová (2006) považuje za dobrovoľníctvo neplatenú, uvedomelú činnosť, ktorá je vykonávaná z vlastnej vôle, v prospech druhých.

Vo Všeobecnej deklarácii o dobrovoľníctve (prijatej Medzinárodnou asociáciou pre dobrovoľnícke úsilie – IAVE (International Association for Volunteer Effort) na 11. svetovej konferencii v Paríži v roku 1990, s. 1) sa hovorí, že dobrovoľníctvo:

- *„je založené na osobnej motivácii a slobodnom rozhodnutí;*
- *je to spôsob podpory aktívnej občianskej participácie a záujmu o rozvoj komunity;*
- *má formu skupinovej aktivity, vykonávanej väčšinou v rámci určitej organizácie;*
- *zvyšuje ľudský potenciál a kvalitu každodenného života, posilňuje ľudskú solidaritu;*
- *poskytuje odpovede na dôležité výzvy našej súčasnosti a snaží sa prispievať k vytváraniu lepšieho a pokojnejšieho sveta;*
- *prispieva k životaschopnosti ekonomického života a aj k tvorbe pracovných miest a nových profesií.“*

Viacerí autori charakterizujú dobrovoľníctvo ako činnosť, ktorá je vykonávaná na základe slobodného rozhodnutia prispieť k riešeniu problémov vo svojom okolí a nečakať, až ich začnú riešiť „zodpovedné inštitúcie“. Dobříková (2005) uvádza ako ďalšiu charakteristiku dobrovoľníctva, že je to seriózna činnosť, nie len zábava na vyplnenie voľného času. (Aj keď každý dobrovoľník vie, že dobrovoľníctvo poskytuje veľa zábavy.)

Budzelová (2008) pripomína, že nemôžeme každú prácu, za ktorú človek nie je platený, nazvať dobrovoľníckou. Napr. práca v domácnosti nebola doposiaľ a nie je väčšinou finančne odmeňovaná, ale napriek tomu to nie je činnosť dobrovoľnícka. Keď hovoríme o dobrovoľníctve, nemáme na mysli, dobrovoľníctvo typu „dnes ja tebe, zajtra ty mne“, ktorému môžeme hovoriť priateľská či susedská výpomoc. Táto forma vzájomnej dobrovoľnej pomoci vždy bola, je a aj bude založená na dobrých vzťahoch medzi ľuďmi v dome, na ulici atď. Budeme sa zaoberať dobrovoľníctvom verejnoprospešným, kedy ľudia venujú svoj čas a energiu bez toho, že by očakávali akúsi „oplátku“.

Tošner a Sozanská (2006) rozdelili pojem dobrovoľníctvo na tri skupiny. Hovoria, že pre dobrovoľnú činnosť zameranú prevažne na rodinu, príbuzenstvo a susedov môžeme použiť termín **občianska výpomoc**. Pre dobrovoľnú činnosť prebiehajúcu obvykle v rámci komunity vytvorenej v obci, okolo fary, športového klubu apod. používajú termín **dobrovoľníctvo vzájomne prospešné**. Dobrovoľníctvo, na ktorom stavajú neziskové organizácie, a ktoré organizujú taktiež dobrovoľnícke centrá, označujú ako **verejne prospešné dobrovoľníctvo**.

1.1.1 Dobrovoľníctvo a príbuzné pojmy

Na vysvetlenie pojmu dobrovoľníctva si môžeme podľa štúdie O dobrovoľníctve (2008) zobrať na pomoc iné súvisiace pojmy:

Za nadradený pojem k pojmu dobrovoľníctvo možno považovať pojem **filantropia**. Slovo filantropia býva definované ako ľudomilnosť, dobročinnosť. V súčasnosti sa pojem filantropia veľmi často používa ako označenie pre modernejšiu formu darovstva.

Altruizmus je protikladom egoizmu. Vyjadruje mravný princíp, ktorý spočíva v nezištnej službe iným ľuďom a v ochote obetovať pre ich dobro vlastné záujmy.

Dobročinnosť predstavuje všeobecný pojem označujúci rôzne aktivity motivované láskou k blížnemu a snahou pomôcť človeku, ľudstvu, svetu. Jeho podstatu tvoria **darovstvo**, ktoré môže mať formu materiálnu (vecné dary) a finančnú (peňažné dary) a **dobrovoľníctvo** (môže byť vnímané tiež ako darovanie napr. času, energie, a pod.).

Charita je tradičnejšie pomenovanie altruistického správania jednotlivcov alebo

inštitúcií zameraného na pomoc ľuďom v núdzi. V bežnom ponímaní sa charita snaží zmierňovať okamžité utrpenie, prípadne biedu ľudí.

V súvislosti s dobrovoľníctvom hovoríme často aj o **prosociálnom správaní**. Prosociálne správanie sa vyznačuje skutkami a činmi vykonávanými v prospech druhého bez očakávania odmeny (materiálnej či finančnej) alebo sociálneho súhlasu. Prosociálne správanie je obyčajne používané ako synonymum pojmu altruizmus, pričom má rozmanité formy: darovanie, vyjadrenie porozumenia, pomoc, podpora a medzi jeho formy môžeme zaradiť aj dobrovoľníctvo.

Na základe uvedených pojmov môžeme konštatovať, že „*dobrovoľníctvo je výrazom prosociálneho a altruistického správania a osobitou formou dobročinnosti. Zároveň spadá aj do súčasného, moderného chápania filantropie, nakoľko ide o pomoc smerujúcu k svojpomoci a rozvoju jednotlivcov, komunit, či celej spoločnosti.*“ (O dobrovoľníctve, 2008, s. 3)

Dobrovoľníctvo, ako uvádza Všeobecná deklarácia o dobrovoľníctve (2001), je základným stavebným prvkom občianskej spoločnosti. Uskutočňuje najvznešenejšie aspirácie ľudstva – túžbu po miery, slobode, príležitostiach, bezpečí a spravodlivosti pre všetkých.

1.1.2 Princípy dobrovoľníctva

Štúdia O dobrovoľníctve (2008) podáva tieto **princípy dobrovoľníctva**:

- Dobrovoľníctvo prináša úžitok spoločnosti aj dobrovoľníkovi.
- Dobrovoľnícka práca nie je platená.
- Dobrovoľníctvo je vždy vecou voľby.
- Dobrovoľníctvo nie je činnosťou povinnou pre získanie dôchodku alebo štátnych príspevkov.
- Dobrovoľníctvo je legitímnym spôsobom, ktorým sa občania môžu zúčastňovať na aktivitách vlastnej komunity.
- Dobrovoľníctvo je nástrojom pre jednotlivcov alebo skupiny, prostredníctvom ktorého môžu naplňať ľudské, environmentálne alebo sociálne potreby.
- Dobrovoľníci nenahrádzajú platených zamestnancov.
- Dobrovoľníctvo rešpektuje práva, dôstojnosť a kultúru iných.
- Dobrovoľníctvo propaguje ľudské práva a rovnosť šancí.

1.2 Dobrovoľník

1.2.1 Dobrovoľník – vymedzenie pojmu

Existuje niekoľko definícií pojmu dobrovoľník dostupných v zahraničí i u nás. Vo všeobecnosti však môžeme tvrdiť, že dobrovoľníkom je ten človek (latinsky voluntarius = ochotný, naklonený), ktorý dáva zo svojho osobného času, energie, vedomostí a schopností v prospech činnosti, za ktorú nedostane finančnú odmenu, no získava osobnostný a profesionálny rast, dobrý pocit, niekedy nové priateľstvá a životné skúsenosti (O dobrovoľníctve, 2007).

Tošner a Sozanská (2006, s. 35) uvádzajú: *„Dobrovoľník je človek, ktorý bez nároku na finančnú odmenu poskytuje svoju energiu, vedomosti a schopnosti v prospech ostatných ľudí či spoločnosti.“*

HESTIA (2001, s. 9) (Národné dobrovoľnícke centrum v Čechách) stručne vystihuje: *„Byť dobrovoľníkom znamená venovať nezištne a v svojom voľnom čase svoje vedomosti, schopnosti a energiu v prospech ostatných ľudí.“*

Rola dobrovoľníka je vymedzená tak, aby sa príjemca pomoci naňho mohol v dohodnutom rámci spoľahnúť. Dobrovoľník môže byť vnímaný ako spoľahlivý pomocník, na ktorého je možné mať podobné nároky ako na plateného zamestnanca. Súčasne si aj profesionálne vedené dobrovoľníctvo môže zachovať neformálnosť a spontánnosť, ktoré sú pri dobrovoľníctve charakteristické a nepostrádateľné. (Tošner, Sozanská, 2006)

Na celosvetovej konferencii o dobrovoľníctve poriadanej v Amsterdame v januári 2001 svetovou organizáciou IAVE (International Association for Volunteer Effort – Medzinárodná asociácia pre dobrovoľnícke úsilie) zaznelo nasledujúce posolstvo:

„Slobodne a dobrovoľne zvolená aktivita a pomoc sú tým, čo činí dobrovoľníka nositeľom procesu zmien v spoločnosti. Jeho tvorivá energia je silou, ktorá pomáha hľadať a otvárať zdroje a možnosti nových riešení. Tým sa stáva mostom v procese spolupráce medzi štátom, komerčným sektorom a sektorom neziskových organizácií.“ (Tošner, Sozanská, 2006, s. 36)

1.2.2 Kto môže byť dobrovoľníkom

Dobrovoľníkom môže byť **ktokoľvek**, pri rozmanitej práci sa uplatnia ľudia všetkých profesií. Každý z nás dokáže niečo, čo môže ponúknuť druhým.

„Ľudí, ktorí robia pre svoj dobrý pocit niečo zadarmo pre druhých, je viac než sa môže zdať. Možno to súvisí s varovaním, ktoré popri iných vyslovil Ježiš Kristus. A síce, že ten kto dáva almužnu, to nemá činiť preto, aby ho ostatní videli a chválili.“ (HESTIA, 2001, s. 14)

Dobrovoľníctvo posilňuje sociálnu súdržnosť v spoločnosti. Brozmanová Gregorová (2005) vo svojej štúdií píše, že dobrovoľnícka práca poskytuje priestor pre zmysluplné využitie voľného času zárobkovo činných občanov, či možnosť aktívnej participácie detí a mládeže, ale aj pre sociálne začlenenie marginalizovaných skupín. Pri výkone dobrovoľníckych činností sa stretávajú ľudia z rôznych vrstiev spoločnosti, rôzneho postavenia či veku.

Dobrovoľníkom môže byť človek každého veku, napríklad:

- **Deti** – môžu aktívne participovať pri rôznych aktivitách, a tak sa učiť už od malička prosociálnemu správaniu.
- **Mladí** – Budzelová (2008) hovorí, že ak ponúkneme mladým ľuďom možnosť využiť svoj voľný čas formou dobrovoľníckej práce, potláčame tým u nich možný rozvoj negatívnych rysov, častokrát vyúsťujúcich do sociálne - patologického správania. Zároveň môžeme rozvíjať pocity zmysluplnosti a užitočnosti. Dobrovoľníctvo v tomto prípade vystupuje aj ako súčasť sociálnej prevencie.
- **Dospelí** – môžeme ich rozdeliť do dvoch kategórií:
 - **Zárobkovo činní ľudia** – môžu v dobrovoľníctve nájsť zmysluplné využitie voľného času.
 - **Nezamestnaní** - v brožúrke od HESTIE (2001) sa píše, že dobrovoľníctvo nezamestnaných sa ukazuje ako vhodný nástroj prevencie sociálneho vylúčenia ľudí, ktorí sa často nie vlastnou vinou ocitajú na pokraji spoločnosti.
- **Seniori** – Brozmanová Gregorová (2005) uvádza, že dobrovoľníctvo u starších ľudí

sa stáva výrazom aktívneho starnutia, pomáha prispôbiť sa novej štruktúre dňa bez práce, poskytuje pocit užitočnosti.

Katarína Bundzelová (2008) dokázala, že aj **ľudia s postihnutím** sa môžu stať dobrovoľníkmi. Brozmanová Gregorová (2005) hovorí, že dobrovoľníctvo pôsobí ako faktor sociálnej inklúzie a participácie. Pomáha integrovať do spoločnosti ľudí, ktorí sú z nej vylučovaní alebo marginalizovaní. Zapájanie ľudí s postihnutím do dobrovoľníctva narúša negatívne stereotypy a predstavy o ľuďoch s postihnutím ako pasívnych príjemcoch starostlivosti.

Miera dobrovoľníctva je úzko spätá s individuálnymi charakteristikami človeka ako takého. Rôzni ľudia, ktorých spája dobrovoľníctvo, ako uvádza Mydlíková (2002), majú spoločné charakteristiky a patrí k nim:

- altruizmus,
- ochota pomôcť,
- empatia,
- ochota venovať čas,
- potreba seberealizovať sa.

1.3 Dobrovoľnícke aktivity

Tošner a Sozanká (2006) rozlišujú pomenovania **dobrovoľnícka činnosť**, ako aktivity spojené s organizáciou dobrovoľníctva (ako špecifického druhu ľudskej činnosti) a **dobrovoľnú činnosť** ako vlastný výkon dobrovoľnej pomoci.

1.3.1 Typy dobrovoľných aktivít

Jedným zo základných kritérií je rozdelenie podľa časového vymedzenia, ktoré uvádzame podľa Kosinu (2003) a Tošnera, Sozanskej (2006):

- **Jednorazové akcie** – jedná sa predovšetkým o dobrovoľné zapojenie pri kampaniach, zbierkach, benefičných akciách apod. Dobrovoľník môže pomáhať aj viacnásobne, ale vždy v krátkodobom časovom rozmedzí.

- **Dlhodobý dobrovoľnícky program** – dlhodobá dobrovoľná pomoc prebieha v dlhšom časovom rozpätí. Dobrovoľník vykonáva činnosť pravidelne. Jedná sa o častú formu dobrovoľného záväzku, ktorý je splniteľný pre dobrovoľníka a užitočný svojou pravidelnosťou pre organizáciu.
- **Dobrovoľnícka služba, inak misia** – dobrovoľník vykonáva dlhodobú pomoc v zahraničí.

1.3.2 Oblasti dobrovoľníctva

„Dobrovoľníčiť“ sa dá v podstate všade, môžeme pomôcť ľuďom vo svojom okolí, a to samostatne, napr. pomôcť s nákupom chorej susedke, upratať na ulici alebo v parku. Každý z nás má schopnosti a energiu na to, aby uskutočnil určitú dobrovoľnícku činnosť, záleží však na tom, nakoľko a ako sa chce určitej službe venovať. Po roku 1989 je čoraz častejším spôsobom vykonávania dobrovoľníckej činnosti dobrovoľníctvo venované mimovládny organizáciám, občianskym združeniam a neziskovým organizáciám alebo školám a cirkvám (O dobrovoľníctve, 2007).

Najčastejšie sa s dobrovoľníkmi stretávame v neštátnych neziskových organizáciách – občianskych združeníach, účelových zariadeniach cirkvi a v celkovo prospešných spoločnostiach. Sú to základné organizačné formy, ktorých prvotným cieľom nie je zisk, ale poslanie a cieľ ich činnosti. Mnohé si svoju činnosť bez dobrovoľníkov nevedia predstaviť.

Nasledujúci prehľad oblastí dobrovoľníctva sme spracovali podľa Tošnera a Sozanskej (2006):

Ochrancovia životného prostredia patria k najlepšie organizovaným organizáciám. Zapájajú sa do riešenia taktiež ako politický subjekt. Spolupracujú s nimi dobrovoľne i významní odborníci. Majú širokú publicitu v masmédiách, pretože dokážu na seba i na vybrané problémy výrazne upozorniť.

Humanitárne organizácie a organizácie na ochranu ľudských práv vznikali na Slovensku a v Čechách prevažne po roku 1989 a v posledných rokoch sa významne zviditeľnili v súvislosti s tragickými udalosťami vo svete. Okrem pôsobenia vo vojnových oblastiach sa podieľajú na vnútroštátnych akciách.

Sociálna a zdravotnícka oblasť je jednou z najpočetnejšie zastúpených, a to nielen z hľadiska využitia dobrovoľnej práce, ale i z hľadiska preberania služieb, ktoré boli kedysi štátom zaisťované nedostatočne. Rada neštátnych neziskových organizácií sa i v tejto oblasti stáva postupne partnerom vlády. V posledných rokoch sa podieľa i na diskusiách o zmenách v sociálnej politike a zvlášť o charaktere poskytovania sociálnych služieb. Zároveň je to oblasť, kde využitie dobrovoľníkov vyžaduje profesionálny prístup, pretože dobrovoľníci tu vstupujú do inštitúcií, ktoré fungujú ako uzatvorené systémy, v ktorých môže dobrovoľník pôsobiť zdanlivo ako cudzorodý prvok.

Kultúrna oblasť zahŕňa škálu neziskových organizácií, v ktorých sa angažujú tisíce dobrovoľníkov. Mnoho z nich sa zameriava na ochranu a rekonštrukciu kultúrnych pamiatok. Ich pôsobnosť býva väčšinou regionálna, daná miestnymi podmienkami a potrebami. Patria sem organizácie, ktoré sa snažia nezávisle na oficiálnych inštitúciách vytvárať alternatívne kultúrne projekty – napr. v oblasti divadla, moderného tanca, výtvarného umenia, či nekomerčnej hudby.

Športové a vzdelávacie činnosti sa objavujú najčastejšie pri mimoškolských voľnočasových aktivitách. Činnosť dobrovoľníkov v tejto oblasti má častejšie charakter vzájomne prospešnej dobrovoľnej aktivity.

Zahraničná dobrovoľná služba – prichádzajú dobrovoľníci zo zahraničia, ale i domáce organizácie vysielajú dobrovoľníkov do zahraničia. Sú to hlavne mladí ľudia, ktorí sa zúčastňujú letných „workcampov“, ale i dlhodobých pobytov v zahraničí.

1.3.3 Druhy dobrovoľníckej činnosti

Vo svojej štúdii uvádza Mydlíková (2003) tieto najčastejšie vykonávané aktivity:

- práca vo výbore a správnej rade,
- získavanie finančných prostriedkov,
- poskytovanie rád a usmernení,
- organizovanie rekreačných aktivít,
- poradenstvo,
- prednášanie, lektorská činnosť,
- poskytovanie alebo vyhľadávanie informácií,

- navštevovanie ľudí potrebujuúcich pomoc,
- pomoc pri kancelárskych prácach,
- administratívne riadenie organizácie,
- propagácia, vedenie kampaní.

1.4 Zmysel dobrovoľníctva

„Dobrovoľníci prispievajú ku zlepšeniu sveta, sú zdrojom sily a ľudskosti.“
(HESTIA, 2001, s. 12)

1.4.1 Motívy dobrovoľníctva

Pani H., ktorej pomáha jedna dobrovoľníčka, povedala: *„U nás si spousta lidí o dobrovolnicích myslí, že musí být nějak „ujetý.““* (HESTIA, 2001, s. 8) Áno, sú „ujetí“, ale tým správnym smerom.

Úspech a prospešnosť dobrovoľníkov závisia okrem iného od toho, ako hlboko a konkrétne si oni sami dokážu uvedomiť svoju motiváciu a koľko priestoru pre jej naplnenie v danej organizácii nájdu (Kosina, 2003).

Mydlíková (2002) uvádza, že u dobrovoľníkov sú najviac zastúpené motívatory ako:

- *úspech, výkon* – zmysluplne tráviť voľný čas, citovo sa naplniť, mať sociálny kontakt, mať pocit užitočnosti, byť akceptovaný v spoločnosti,
- *zaslúžené uznanie* – pomoc iným, potreba obdarovať, potreba urobiť niekoho šťastným, odplatiť dobro,
- *hodnota práce* – potreba pomáhať, urobiť dobrý skutok, cítiť spolupatričnosť, potreba lásky a hľadania nového, vytvárať si nové vzťahy, nájsť priateľov,

- *reálna zodpovednosť* – mať pocit užitočnosti, mať pocit bezpečia a istoty,
- *profesionálny rast* – potreba seberealizácie, možnosti prejavíť svoje schopnosti, poznávať nové veci a ľudí.

Pohnútkou dobrovoľníckej práce podľa Ochmanovej (1997) často býva potreba kontaktov s inými ľuďmi a prekonávanie pocitov osamelosti. Pre dobrovoľníkov je veľmi dôležité nájsť si svoje miesto v skupine. Skupina svojim členom poskytuje pocit jednoty, komunity a bezpečia a ponúka im podporu. Dobrovoľnícka činnosť uspokojuje prirodzenú potrebu patriť do skupiny, s ktorej hodnotami a cieľmi sa dobrovoľníci môžu stotožniť.

Ako uvádzajú Tošner a Sozanská (2006), motívy dobrovoľníkov zo strednej a východnej Európy sa výraznejšie nelíšia od dobrovoľníkov zo západných krajín. Spoločne by sa zhodli na tom, že dobrovoľníctvo im prináša nové zážitky, skúsenosti, priateľov, možnosti seberealizácie i možnosti byť niekomu užitočný. No tí západní by ešte dodali, že dobrovoľníctvo je prirodzené, „má sa to“. Na rozdiel od našich krajín je v ich zemi i patrične spoločensky cenené.

Pre Slovákov, ktorí sa zapájajú do dobrovoľníckych aktivít je ako najsilnejší spoločenský motív existencia „*presvedčivej myšlienky*“, plnej emócií, entuziazmu a ďalej charisma vodcov a šíriteľov tejto myšlienky. Sú to práve emócie a motivácia, ktoré podporujú ľudí v rozhodnutí stať sa dobrovoľníkom, ako konštatuje Mydlíková (2002).

1.4.2 Čo prináša

Dobříkova (2005, str. 254) hovorí: „*Je známou skutočnosťou, že dobrovoľníctvo obohacuje nielen tých, ktorým pomáha, ale aj samotných dobrovoľníkov. Ten pocit zmysluplnosti a užitočnosti, ktorý každý dobrovoľník pozná, je ničím nenahradiateľný a často sa stáva motorom pre ďalšiu činnosť.*“

Podľa HESTIE (2001) dáva dobrovoľnícka činnosť dobrovoľníkovi:

- pocit uspokojenia a naplnenia,
- naviazanie nových priateľských vzťahov,

- získanie nových zručností a vedomostí,
- naviazanie profesijných kontaktov,
- zmenu životného štýlu,
- posun v životných hodnotách.

Alžbeta Mračková na otázku, čím dobrovoľníctvo človeka obohatí, odpovedá: *„Dodá mu osobnostné aj profesionálne zručnosti, človek sa naučí pozerat' sa na život inými očami, najmä ak pracuje s klientskými skupinami ľudí, ktorí to majú v živote ťažšie. Narastú mu tiež komunikačné schopnosti, napríklad sa naučí organizovať veci, ale aj to, ako oslovovať donorov, propagovať, manažovať. Dobrovoľníci si dokonca pýtajú potvrdenia o praxi v našich organizáciách, ktoré využijú v školách alebo pri zamestnaní v inej oblasti.“* (Artimová, 2007, s. 4)

Pri výkone dobrovoľníckych činností, vysvetľuje Brozmanová (2005), sa stretávajú ľudia z rôznych vrstiev spoločnosti, rôzneho postavenia či veku. Dobrovoľníctvo tak otvára možnosti pre nadväzovanie a posilňovanie vzťahov dôvery a porozumenia medzi občanmi, podporuje rozvoj menších spoločenstiev a komunit a neformálne sieťovanie najrôznejších spoločenských skupín a vrstiev a vytvára predpoklady pre budovanie tolerance a sociálneho kapitálu nevyhnutého pre zvládanie najrôznejších problémov.

V príspevku od Budzelovej (2008) nachádzame, že dobrovoľníctvo plní preventívnu, socializačnú, sebarealizačnú a formatívno-výchovnú funkciu voľného času. Dobrovoľnícka činnosť môže byť významným špecifickým nástrojom výchovy a ďalšieho vzdelávania mladých ľudí. Získavanie praktických skúseností a spôsobilostí, osobné overovanie získaných vedomostí, majú nemalý význam pre formovanie osobnosti človeka. K tomu sa pripájajú i ďalšie pozitívne faktory, ako je napr. poznanie nových priateľov, získanie pocitu užitočnosti atď. Dobrovoľnícka činnosť môže byť i dobrou prípravou pre ďalšie odborné štúdium.

1.4.2.1 Dobrovoľníctvo a trh práce

Ľuďom hľadajúcim zamestnanie, ale aj tým, ktorí sú pred vstupom na trh práce (študentom) môže dobrovoľnícka práca posilniť sebadôveru, poskytnúť prístup k sieťam

ponúkajúcim pracovné možnosti, ako aj príležitosť rozvinúť si konkrétne zručnosti žiadané na trhu práce. Dobrovoľníctvo tiež vedie k vytváraniu nových pracovných miest tým, že dobrovoľníci začnú poskytovať služby, ktoré sa neskôr stanú súčasťou plateného pracovného miesta (Brozmanová, 2005). Napríklad na začiatku hnutia hospicov a rozvoja služieb pre ľudí s vírusom HIV a ochorením AIDS stáli skupiny dobrovoľníkov a až neskôr došlo k zaradeniu týchto služieb medzi verejné sociálne služby.

Nezamestnaným ľuďom môžeme ponúknuť dobrovoľníctvo ako činnosť, ktorá im umožní nielen vyvinúť úsilie smerujúce k nájdeniu plateného zamestnania, ale im tiež podľa Sozanskej a Tošnera (2005) dá možnosť:

- udržať si sociálne a pracovné návyky,
- získať nové vedomosti, skúsenosti a schopnosti, ktoré zvýšia ich šance pri hľadaní zamestnania,
- zabrániť vzniku, resp. zmierniť psychosociálnu krízu, vrátane prevencie sociálno-patologických javov plynúcich z nezamestnanosti,
- zabrániť sociálnemu vylúčeniu, prípadne napomôže opätovnej integrácii do spoločnosti.

1.5 Dobrovoľnícke organizácie

Dobrovoľník môže poskytovať pomoc konkrétnemu človeku alebo prostredníctvom organizácie, ktorá takúto pomoc poskytuje, a to zameranej napr. na pomoc sociálnu, zdravotnú, ekologickú, či v oblasti kultúry. (Dobříková, 2005)

Dobrovoľnícke organizácie sú jedným z typov neziskových organizácií. Prevažuje v nich podiel dobrovoľníckych činností, respektíve sú založené na dobrovoľníckom princípe a svoju činnosť by bez dobrovoľníkov nemohli realizovať. Neznamená to však, že nepracujú profesionálne. Mnohé dobrovoľnícke organizácie pracujú s dobrovoľníkmi na profesionálnej úrovni, teda odborne a zároveň pod vedením platených odborníkov, a to napr. školiťov, konzultantov, koordinátorov dobrovoľníkov a pod. (O dobrovoľníctve, 2007).

V stati O dobrovoľníctve (2007) sú rozlíšené rôzne oblasti dobrovoľníctva, ktorými sa zaoberajú dobrovoľnícke organizácie:

- podľa **cieľových skupín** je to napr. sociálna, kultúrna, ekologická oblasť a pod,
- podľa **regiónu** realizujú dobrovoľnícke programy na lokálnej, regionálnej, národnej, medzinárodnej úrovni,
- podľa **dĺžky** dobrovoľníckej činnosti môže ísť o jednorazovú, pravidelnú dlhodobú alebo občasnú, resp. nepravidelnú spoluprácu.

Na základe svojej cieľovej skupiny a oblasti práce potom vytvárajú podmienky a pravidlá pre prácu s dobrovoľníkmi, teda dobrovoľníkov organizujú alebo manažujú.

Tošner a Sozanská (2006, s. 37) konštatujú: *„Dobrovoľníctvo je často profesionálne organizované, a napriek tomu nestráca svoju spontaneitu. Je pravidelným a spoľahlivým zdrojom pomoci pre organizáciu, ktorá s dobrovoľníkmi spolupracuje, a zároveň zdrojom nových skúseností, zážitkov i príležitostí pre osobný rast dobrovoľníkov.“*

2 Dobrovoľníctvo vo svete

Konkrétna podoba dobrovoľníctva je v jednotlivých krajinách závislá od viacerých faktorov. Úlohu zohráva nielen ekonomická situácia, ale najmä sociálne a kultúrne faktory, kde významný vplyv možno pripisovať aj náboženskej tradícii. V jednotlivých krajinách možno pozorovať jednak výrazné rozdiely v celkovom rozsahu dobrovoľníctva, ako aj v rozdelení dobrovoľníctva do rôznych oblastí (Brozmanová, 2005).

Rozdiely v rozsahu dobrovoľníctva v jednotlivých krajinách sú veľmi veľké. Kým vo Švédsku, Holandsku, Francúzsku, Veľkej Británii či USA prekračuje rozsah dobrovoľníctva celkový priemer dvoj až trojnásobne, postkomunistické krajiny a krajiny Južnej Ameriky majú vzhľadom na veľkosť svojich ekonomík nízku úroveň dobrovoľníctva (Tamže).

Najväčší rozmach zaznamenalo organizované dobrovoľníctvo v posledných tridsiatich rokoch. Veľká časť obyvateľov Spojených štátov a Kanady cíti potrebu robiť niečo pre druhých, aj keď nie sú napojení na konkrétnu organizáciu. V Severnej Amerike na rozdiel od Európy – existovala komunita vzájomnej pomoci už počas počiatkov osídľovania Ameriky. V ďalších storočiach bojovali za zrušenie otroctva, za rovnosť volebného práva pre všetkých, organizovali charitatívnu a osvetovú činnosť (Tureničová, 2006).

Od roku 1970 vzniklo v USA viac ako 500 dobrovoľníckych centier. Ich základným poslaním je propagácia a podpora dobrovoľníctva, realizácia vlastných programov, organizovanie seminárov a workshopov a iné typy vzdelávania pre neziskové organizácie, firmy či vládne organizácie (Tamže).

Okrem dobrovoľníckych centier sa ľudia združujú okolo určitého typu činnosti ako napr. skauting, charita, športové kluby a iné organizácie pracujúce s dobrovoľníkmi. Americkí dobrovoľníci pracujú dnes nielen vo svojej krajine, meste, komunite, ale pomáhajú pri rozvojových a humanitárnych projektoch po celom svete (Tošner, Sozanská, 2006).

Európska tradícia dobrovoľníctva sa odvíja od práce cirkevných charitatívnych

organizácií v období rozvoja priemyselnej výroby. Medzi jednotlivými európskymi krajinami však existujú veľké rozdiely v počte i fungovaní dobrovoľníckych centier. Tošner a Sozanská (2006) uvádzajú aspoň niektoré krajiny:

V Nemecku má dobrovoľníctvo charakter sociálneho hnutia. Dobrovoľníci pôsobia pri integrácii prisťahovalcov, pri budovaní medzinárodných vzťahov, zvláštna pozornosť je venovaná mládeži. Miestne skupiny dobrovoľníkov majú viac ako 80 tisíc členov a sú napojení na cirkev a ich zariadenia, ktorých je 3500.

Dobrovoľníctvo vo Francúzsku má iný charakter ako v iných krajinách. Najviac dobrovoľníkov pôsobí v oblasti športu, kultúry a v rekreačných aktivitách. Trochu menej vo vzdelávaní a výskume a najmenej v dobročinnnej starostlivosti zameranej napr. na seniorov či bezdomovcov.

Veľká Británia má v dobrovoľníctve dlhú tradíciu. Hlavne pomoc ľuďom v odľahlých oblastiach patrí k tradičnému anglickému štýlu. V sedemdesiatych rokoch 20. storočia bolo založené Dobrovoľnícke centrum. Ich konzervatívny postoj kladie dôraz na sebestačnosť občanov a komunít a v štátnej starostlivosti ponechávajú len tie oblasti, pri ktorých je to nutné. Vláda podporuje dobrovoľníctvo, hlavne propagáciu medzi mládežou. Vzájomná spolupráca mimovládnych organizácií prebieha aj cez internet.

2.1 Medzinárodné dobrovoľnícke organizácie

Vo svete existuje mnoho asociácií, ktoré sa snažia prepájať názorovo a obsahovo blízke organizácie v rôznych častiach planéty a vytvárať tak medzinárodné siete, ktorých vplyv potom vysoko prevyšuje lokálny charakter.

K najznámejším patria napr. medzinárodný **Červený kríž** a **Červený polmesiac**, medzinárodné ekologické organizácie ako **Greenpeace**, či organizácie, ktoré spája spoločný náboženský základ. Dobrovoľníctvo je tu prostriedkom, ktorý slúži k realizovaniu zámerov a poslaniu týchto organizácií. Tošner a Sozanská (2006) predstavujú najvýznamnejšie organizácie, ktorých zásluhou môžeme považovať

dobrovoľníctvo za významné celosvetové hnutie:

IAVE - International Association for Volunteer Effort (Medzinárodná asociácia pre dobrovoľnícke úsilie) je medzinárodná organizácia, ktorá vznikla v roku 1970 a ako jediná sa zameriava výlučne na propagáciu, podporu a ocenenie dobrovoľníctva na celom svete. Na čele stojí rada zložená zo zástupcov 25 krajín. V súčasnosti zastrešuje sieť organizácií a jednotlivcov vo viac ako 100 krajinách.

V roku 1972 bola založená asociácia **AVE**, ktorá je súčasťou IAVE. Sústreďuje sa na výmenu informácií a skúseností so zameraním na vytváranie spoločnej európskej komunity. Jej projektom je aj Európska univerzita dobrovoľníctva. Krátke cykly prednášok sa konajú v rôznych európskych mestách a ich cieľom je informovať verejnosť o dobrovoľníckej pomoci a vysvetľovať úlohu dobrovoľníctva v súčasnom ekonomickom živote.

Európska komisia vytvorila grantový program - **Európska dobrovoľnícka služba (EVS)**. Mladí ľudia od 18 do 26 rokov môžu v rámci tohto programu stráviť 6-12 mesiacov účasťou na dobrovoľníckom projekte v inej krajine. Pracujú s postihnutými ľuďmi, deťmi, na ekologických projektoch alebo v kultúre.

Ďalšími svetovými organizáciami zaoberajúcimi sa dobrovoľníctvom sú napr.:

AVSO - európska nezisková organizácia podporujúca dlhodobú dobrovoľnícku činnosť.

NETAID - organizuje dobrovoľnícku činnosť cez internet.

CEV - združuje dobrovoľnícke centrá štrnástich krajín Európy a sídli v Bruseli, podporuje rozvoj dobrovoľníctva na národnej úrovni a projekty podporujúce dobrovoľnícke centrá v krajinách EU, pridružených štátoch i v krajinách bývalého Sovietskeho zväzu.

VOLONTEUROPE - združuje profesionálov a dobrovoľníkov z 25 krajín Európy a Severnej Ameriky.

VOLUNTEERNET – sieť dobrovoľníckych centier z 15 krajín bývalého „socialistického tábora“.

2.2 Medzinárodný deň dobrovoľníkov

Valné zhromaždenie OSN (Organizácie spojených národov) určilo v roku 1985 piaty decembrový deň za Medzinárodný deň dobrovoľníkov. Chceli, aby sa stal dňom oslavy dobrovoľníctva občanmi, komunitami a vládami na celom svete. Stal sa tak vyznaním vďaky tým, ktorí pracujú v rámci rôznych programov a projektov na skvalitňovaní života v rámci svojich komunít (Škoda, 2005).

Od roku 2001, ktorý bol vyhlásený za Rok dobrovoľníctva, sa slávi 5. december ešte intenzívnejšie. Počas tohto dňa prebiehajú rôzne verejné oceňovania dobrovoľníkov a ich činnosti.

3 História dobrovoľníctva na Slovensku

3.1 Ako vzniklo dobrovoľníctvo

Prvé iniciatívy, ktoré môžeme z dnešného pohľadu nazvať dobrovoľníckymi, sa zameriavali na pomoc tým, ktorí to najviac potrebovali, napr. chudobným, sirotám, negramotným, chorým, starým a nevládnym, pocestným a rozšírili sa spolu s rozšírením kresťanstva. Neskôr ľudia zakladali spolky pre povznesenie kultúry, vzdelanosti, kráslenie miest. Aj keď náboženstvo nebolo jedinou motiváciou a hybnou silou dobrovoľníkov, práve veriaci rôznych vyznaní boli a dodnes sú aktívni v najrôznejších charitatívnych a misijných organizáciách (Dobríková, 2005).

3.2 Historický prierez dobrovoľného združovania na Slovensku

„Mimovládne dobrovoľnícke aktivity majú na území Slovenska hlboké, hoci komunistickým systémom narušené tradície. Ich formy, funkcie a vzťah k štátu sa v priebehu storočí menili.“ (Nemcová, 2003, s.61)

Prvú formu dobrovoľného spolčovania na území Slovenska predstavujú združenia náboženského charakteru, tzv. „bratstvá“, ktoré mali za cieľ svojpomoc, ochranu sociálnych práv a vzdelávacie aktivity. Od stredoveku existovali nadácie, ktoré vystupovali pod rozličnými názvami, napr.: základina, poručenstvo, fond, fundus, štipendium a pod. Najrozšírenejšou formou združení v 18. storočí boli učené spoločnosti, ktoré zakladali učitelia a kňazi s cieľom šíriť nové poznatky v duchu osvietenských ideálov. Začiatky dobrovoľníctva organizovaného mimo hlavného zamestnania ako ho chápeme dnes, môžeme sledovať s nástupom raného kapitalizmu (Dudeková, 1998, citovaná podľa Hroncová, 2003).

V 40. rokoch 19. storočia vzniklo množstvo dobrovoľných organizácií za účelom povznesenia národného povedomia. Mnohé spolky - vzdelávacie, kultúrne, turistické, ktorým vďačíme za propagáciu českého a slovenského povedomia v priebehu minulého storočia, boli založené na dobrovoľnej práci. Byť súčasťou týchto aktivít bolo považované za česť, inokedy za vlasteneckú povinnosť (Pohled do historie dobrovolnictví v ČR, 2008).

Obdobie Bachovho absolutizmu je charakteristické centralizmom. Od r. 1852 sa zaviedlo dozorné právo nad všetkými združeniami, z ktorých práve v tomto období mnoho zaniklo (Nemcová, 2003).

Združovaniu na Slovensku sa dobre darilo v demokratických pomeroch. Po rozpade Rakúsko-Uhorska vypukla priam „spolková horúčka“. Medzi dvoma svetovými vojnami vo vtedajšej ČSR pôsobilo na Slovensku vyše 16 000 osvetových, vzdelávacích, spoločenských, telovýchovných, náboženských, obchodných, divadelných spolkov a združení, miestnych i celoslovenských. Toto obdobie sa označuje ako „vek združovania“ a trvalo od roku 1918 do roku 1939 (Bútorová, Bútor, 1996). Autoritárske režimy zmrazili dobrovoľné spolčovanie a združovanie. Mnohé spolky boli rozpustené alebo prispôbili svoje stanovky oficiálnej vládnucej národno-emancipačnej ideológii.

Po druhej svetovej vojne prišlo krátke oživenie, a vzápätí nasledoval ďalší násilný zásah. Po komunistickom prevrate r. 1948 činnosť spolkov postupne prestala byť hodnotená ako súkromná. Štát určoval, aké spoločenské aktivity sú prípustné. Zlikvidoval pestré a ťažko zmanipulovateľné spektrum dobrovoľných a záujmových spolkov, čo malo za následok rozrušenie základov občianskej spoločnosti (Tamže). V komunistickom režime málokto robil organizovanú dobrovoľnícku činnosť. Ľudia mali povinnosť chodiť na zhromaždenia a nastalo povinné včleňovanie sa do centrálnych štátom kontrolovateľných zväzov. Nemohli sa samovoľne zhromažďovať. Napriek tomu existovali skryté, utajené skupiny ľudí, ktoré vykonávali aktivity, ktoré by sme dnes mohli nazvať dobrovoľníckymi. Boli to hlavne skupinky kresťanov, ktorí chceli pomáhať svojim blízkym ako im to prikazoval zákon lásky k Bohu a k blízkym. Často vykonávali svoju činnosť „za chrbtom štátu“, ktorý ich za to prenasledoval.

„November 1989 znamenal pre Československo koniec éry komunizmu. Staré obmedzenia boli zrušené, boli prijaté nové zákony o spolčovaní a združovaní.“ (Bútor, Fialová, 1995, s. 17) Po roku 1989 dobrovoľníci zakladali a obnovovali radu mimovládnych neziskových organizácií. Mnohé neoficiálne zoskupenia sa stali oficiálnymi a začali verejne účinkovať a získavať dobrovoľníkov. Možno pozorovať rozvoj nezávislých združení v oblasti ekológie, ľudských práv, humanitárnej činnosti, športu, sociálnej oblasti atď. Štát tieto združenia dodnes podporuje poskytovaním grantov. V súčasnosti dobrovoľníci a dobrovoľnícke organizácie poskytujú odpovede na dôležité výzvy súčasnej spoločnosti a snažia sa prispievať k vytváraniu pokojnejšieho a lepšieho sveta (Nemcová, 2003).

4 Dobrovoľníctvo na Slovensku

4.1 Legislatívny rámec dobrovoľníctva na Slovensku

„Dobrovoľníctvo,“ hovorí Haňdiak (2008, s. 1), „ktoré po roku 1989 nadobudlo nové formy i spoločenské postavenie, nie je až do súčasnosti upravené v právnom poriadku Slovenskej republiky. V praxi to spôsobuje výrazné problémy, ktoré brzdia túto významnú pozitívnu aktivitu človeka voči iným ľuďom a voči celej spoločnosti.“

Diskusia o vytvorení zákona o dobrovoľníctve, ktorí by mal okrem iného definovať základné práva a povinnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníckych organizácií je jednou z ústredných tém v roku 2008.

4.1.1 Pojmy dobrovoľníctvo, dobrovoľník v zákonoch

Súčasná slovenská legislatíva problematiku dobrovoľníctva neupravuje, resp. čiastočne upravuje iba jednu jeho špecifickú formu – dobrovoľnícke aktivity vykonávané nezamestnanými ako formu **aktivačnej činnosti**. Dostál (2005) vo svojej štúdii analyzuje snahy o zadefinovanie legislatívneho rámca dobrovoľníctva na Slovensku. V ďalších odstavcoch tejto podkapitoly uvedieme vybrané dišputy z jeho štúdie.

Pojem **dobrovoľníctvo** sa v slovenskej legislatíve vôbec nenachádza. Niektoré právne normy síce obsahujú termín **dobrovoľník**, ale v úplne iných súvislostiach. Vládne nariadenie č. 209/1949 Sb., ktorým sa vykonáva branný zákon, napríklad spomína dobrovoľníkov v súvislosti s vojenskou službou a dobrovoľníckymi odvodmi. Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva spomína dobrovoľníkov v súvislosti s organizovaním jednotiek civilnej ochrany. Zákon č. 23/2003 Z. z. o vojnových veteránoch a o doplnení zákona č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zase spomína československých dobrovoľníkov v Španielsku v rokoch 1936 – 1939 ako osoby, ktorým možno priznať postavenie vojnového veterána.

Termín **dobrovoľnícky** (vo význame súvisiacom s dobrovoľníctvom) sa nachádza v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. **Dobrovoľnícke práce** sú v § 52 tohto zákona uvedené ako jedna z foriem aktivačnej činnosti uchádzača o zamestnanie. Zákon definuje dobrovoľnícke práce ako vykonávanie všeobecne prospešnej činnosti v zákonom vymedzenej právnickej alebo fyzickej osoby, medzi ktoré patria okrem iného aj mimovládne organizácie (najmä občianske združenie, nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby, nadácia vykonávajúca verejnoprospešnú činnosť, neinvestičný fond vykonávajúci verejnoprospešnú činnosť). Dobrovoľnícke práce je možné vykonávať aj u ďalších organizácií pôsobiacich v oblasti sociálnych služieb, zdravotníctva, školstva a kultúry.

4.1.2 Existujúci návrh na právnu úpravu dobrovoľníctva

Status dobrovoľníka slovenská legislatíva nepozná. Návrh na právnu úpravu dobrovoľníctva je obsiahnutý v Legislatívnom zámere Zákonníka neziskového práva, ktorý pripravilo a koncom roku 2003 zverejnilo 1. Slovenské neziskové servisné centrum. Tento legislatívny zámer však ešte stále nedostal podobu právnej normy.

Návrhom legislatívneho zámeru sa niekoľkokrát zaoberala Rada vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie. Podpredseda vlády pre európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Pál Csáky predložil tento návrh do medzirezortného pripomienkového konania. Návrh vyvolal ostrú kritiku zo strany časti mimovládnych organizácií, reprezentovaných najmä iniciatívou Občania sebe a Grémiom tretieho sektora (G3S). V decembri 2004 sa Pál Csáky vzdal poverenia nad prípravou zákonníka. Prevzalo ho od neho Ministerstvo spravodlivosti SR (Dostál, 2005).

4.1.3 Obsah návrhu na právnu úpravu dobrovoľníctva

Podľa 1. Slovenského neziskového centra (2003) by sa mali v zákonnej úprave odraziť základné princípy dobrovoľníctva, ako princíp solidarity, princíp bezodplatnosti

(dobrovoľníci by za svoju prácu nemali byť finančne odmeňovaní, čo však nevylučuje náhradu nákladov vynaložených na dobrovoľnícku prácu, vrátane s tým spojených otázok nemocenského, sociálneho, dôchodkového a zodpovednostného poistenia), princíp podpornosti (inštitút dobrovoľníctva nemá nahrádzať pracovnoprávne inštitúty), princíp podpory (mal by vyjadrovať vzťah štátu k dobrovoľníctvu najmä v uznaní jeho sociálnej hodnoty a podpore jeho pluralizmu a autonómie).

Dôležitým východiskom právnej úpravy dobrovoľníctva bude definovanie základných pojmov, ku ktorým patria pojmy dobrovoľník, dobrovoľnícka služba, vysielajúca organizácia, prijímajúca organizácia a dobrovoľnícka zmluva.

Dobrovoľníkom by podľa návrhu mohla byť každá fyzická osoba (aj cudzinec). Jedinou regulujúcou požiadavkou je veková hranica, ktorá by u dobrovoľníka vykonávajúceho dobrovoľnícku službu mala byť 15 rokov, resp. 18 rokov pre výkon dobrovoľníckej služby v zahraničí.

Dobrovoľníckou službou má byť podľa návrhu „každá činnosť vykonávaná na základe dobrovoľnej zmluvy, ktorá naplňa princípy dobrovoľníctva“. Návrh deklaruje zámer uviesť ako príklad niektoré dobrovoľnícke služby priamo v Zákonníku. Malo by ísť napríklad o tieto služby:

„pomoc nezamestnaným, osobám sociálne slabým, zdravotne postihnutým, dôchodcom, príslušníkom národnostných menšín, imigrantom, osobám po vykonaní trestu odňatia slobody, osobám drogovu závislým, osobám trpiacim domácim násilím, ako aj pomoc pri starostlivosti o deti a mládež v rámci ich voľného času,

pomoc pri prírodných, ekologických alebo humanitárnych katastrofách, pri ochrane a zveľaďovaní životného prostredia, pri starostlivosti o zachovanie kultúrneho dedičstva,

pomoc pri uskutočňovaní rozvojových programov, v rámci projektov a programov medzinárodných organizácií a inštitúcií.“

Legislatívny zámer Zákonníka vymedzuje a rozlišuje vysielajúce a prijímajúce organizácie. Striktne určuje kto môže byť vysielajúcou organizáciou, a v akom prípade môže uzatvárať zmluvy s dobrovoľníkmi, evidovať ich a pripravovať, a čo má zabezpečiť. Prijímajúcou organizáciou by mala byť osoba, pre ktorej potrebu bude

dobrovoľnícka služba vykonávaná, pričom uzatvára zmluvu s vysielajúcou organizáciou a mala by byť schopná plniť záväzky z tejto zmluvy.

Dostál (2005) toto vymedzenie kritizuje. V realite totiž väčšina dobrovoľníkov vstupuje do vzťahu iba s jednou organizáciou a delenie na vysielajúcu a prijímajúcu organizáciu je umelé. V danej forme by vysielajúce organizácie museli spĺňať isté kritériá, aby mohli byť zaregistrované, čo by znamenalo, že sa vytvorí špeciálna kategória organizácií, ktoré budú mať „papier“ na prácu s dobrovoľníkmi, pričom je isté, že nebude zahŕňať všetky organizácie, ktoré s dobrovoľníkmi reálne pracujú. Dokonca je možné, že v takomto modeli by išlo skôr o akési agentúry sprostredkujúce dobrovoľníkov iným organizáciám, čo je zasa prvok, ktorý veľmi nezodpovedá reálnemu fungovaniu dobrovoľníctva na Slovensku.

Zmluva o výkone dobrovoľníckej služby by mala byť zmluvou medzi dobrovoľníkom a vysielajúcou organizáciou. V zákone by mali byť stanovené jej základné formálne a obsahové náležitosti, ktoré budú rôzne v závislosti od toho, či by išlo o krátkodobú alebo dlhodobú dobrovoľnícku službu a či by sa vykonávala na Slovensku alebo v zahraničí. Okrem identifikačných údajov by takáto zmluva mala podľa legislatívneho zámeru (2003) obsahovať ustanovenia o:

- *„náhradách nákladov spojených s činnosťou dobrovoľníka, vrátane práv a povinností vysielajúcej a prijímajúcej organizácie,*
- *dôvodoch, pre ktoré je možné výkon dobrovoľníckej služby predčasne ukončiť,*
- *záväzku právnickej osoby platiť za dobrovoľníka dôchodkové a zdravotné poistenie stanovené z minimálneho vymeriavacieho základu, ak bude dlhodobá dobrovoľnícka služba vykonávaná aspoň v rozsahu prekračujúcom v priemere 20 hodín v kalendárnom týždni.“*

Vysielajúca organizácia by mala povinnosť uzatvoriť s dobrovoľníkom poistnú zmluvu o zodpovednosti za škodu na majetku alebo zdraví, ktorú dobrovoľník pri výkone služby spôsobí sám alebo mu bude spôsobená, pričom dobrovoľník by zodpovedal iba za škodu spôsobenú úmyselne. Vysielajúca organizácia by mala povinnosť zabezpečiť dobrovoľníkovi pri výkone služby mimo trvalého bydliska riadne ubytovanie a v prípade služby v zahraničí aj zdravotné poistenie. Po skončení služby by vysielajúca organizácia bola povinná vystaviť certifikát o druhu a dobe výkonu dobrovoľníckej služby.

1. Slovenské neziskové centrum (2003) navrhuje formy podpory dobrovoľníctva zo strany štátu, ktorá by mala spočívať jednak v priamej forme a jednak vo vytváraní podmienok pre výkon dobrovoľníctva. Navrhovanými formami sú:

- grantový systém, ktorého pravidlá fungovania by mali byť upravené v Zákonníku (v legislatívnom zámere nie je bližšie upresnené);
- opatrenia, ktoré by sa mali týkať zdravotného, sociálneho a dôchodkového poistenia (tiež nie je bližšie špecifikované);
- zákonné uznanie výkonu dobrovoľníckej služby ako dôvodu na uvoľnenie zo zamestnania vo verejnom záujme v osobitných prípadoch (napríklad pri záchranných prácach po prírodných katastrofách);
- uznanie výkonu dobrovoľníckej služby pre účely výmery dôchodku ako určitej formy pracovnej činnosti (tiež nie je upresnené).

Úprava by sa mala premietnuť aj do ďalších zákonov: Zákonník práce, právne predpisy o cestovných náhradách, zákony o zdravotnom a sociálnom poistení. Legislatívny zámer predpokladá zriadenie príslušného odboru na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky, ktorý by bol registračným úradom pre vysielajúce organizácie, rozhodovacím orgánom v oblasti dotácií z verejných zdrojov, ako aj metodickým a koordinačným orgánom dobrovoľníctva na Slovensku.

4.1.4 Kritika návrhu na právnu úpravu dobrovoľníctva

Snaha právne upraviť sféru dobrovoľníctva vychádza z úsilia oceniť túto ľudskú aktivitu zo strany štátu a spoločnosti, zvýrazniť jej význam a vytvoriť čo najlepšie podmienky na jej fungovanie. Dostál (2005) však upozorňuje, že výsledok nemusí zodpovedať tomuto zámeru. Môže sa stať práve opačným. Právna úprava totiž vymedzuje prísny a formalizovaný režim, v ktorom bude možno fungovať len veľmi malá časť reálne existujúcich dobrovoľníkov, ktorí však ako jediní budú disponovať legálnym statusom dobrovoľníka. A to môže v istom zmysle degradovať tých ľudí, ktorí skutočne vykonávajú dobrovoľnícku činnosť bez toho, aby k tomu potrebovali písomnú zmluvu

s presnými (zákonom definovanými) náležitosťami, formalizovaný vzťah s vysielajúcou a prijímajúcou organizáciou, preplatené zdravotné a dôchodkové poistenie a pod.

„Akákoľvek právna úprava dobrovoľníctva by mala smerovať k tomu, aby dobrovoľníkom a organizáciám umožňovala slobodne si upraviť svoj vzťah, a nie k tomu, aby ich zbytočne zväzovala a obmedzovala.“ uzatvára Dostál (2005). *„A mala by smerovať k vytvoreniu podmienok na možnosť lepšieho riešenia konkrétnych reálnych problémov, nie k vznešene vyznievajúcim, ale v skutočnosti prázdny a všeobecným deklaráciám.“*

4.2 Súčasná dobrovoľnícka činnosť na Slovensku

Na Slovensku sa o dobrovoľníctve a zapájaní sa do dobrovoľníckych aktivít začalo viac hovoriť až po roku 1989. Vo vyspelých demokratických krajinách má už dlhoročnú tradíciu a zapájanie sa občanov do dobrovoľníckych aktivít patrí k bežným javom. Dobrovoľník u nás ešte nemá taký vysoký spoločenský status a uznanie ako v krajinách rozvinutej demokracie (Mydlíková, 2003).

Téma dobrovoľníctva sa na Slovensku stáva stále aktuálnejšou. Podľa Mydlíkovej (2003, s. 64) *„sa procesom zvyšovania ekonomickej úrovne slovenských rodín postupne čoraz viac blokujú prirodzené vzťahy ľudí s okolím, a teda prichádza aj na Slovensku čas, kedy je potrebné venovať sa systematicky dobrovoľníctvu ako významnému humánnemu a sociálnemu fenoménu.“*

Mimovládne organizácie sa v tejto problematike orientujú už dlhší čas, a tak vznikajú rôzne neformálne zoskupenia ľudí, ktoré sa dobrovoľníckej téme venujú. Snažia sa i verejne získať dobrovoľníkov a usporadúvajú rôzne kampane a podujatia na propagáciu dobrovoľníctva.

4.2.1 Sociálny profil dobrovoľníkov na Slovensku

Veľmi úzko súvisia individuálne charakteristiky človeka a jeho miera dobrovoľníctva. V roku 2002 uskutočnilo Centrum pre analýzu sociálnej politiky – SPACE na Slovensku výskum, kde sa okrem iného zaujímali aj o to, akí ľudia sa najčastejšie stávajú dobrovoľníkmi. Výsledky tohto výskumu zhrnula Woleková (2002):

Dobrovoľníkmi sú:

- prevažne ženy a trochu menej aj muži,
- vo zvýšenej miere ľudia strednej generácie od 30 do 59 rokov (v priemere 50%), mladí ľudia do 30 rokov (v priemere 40%), a nad 60 rokov (v priemere 42%),
- vzdelanejší ľudia (podiel dobrovoľníckych aktivít je najvyšší u vysokoškolsky vzdelaných 57% a znižuje sa priamo úmerne so znižovaním stupňa dosiahnutého

- vzdelania: 49% u ľudí so stredoškolským vzdelaním, 45% u ľudí s učňovským vzdelaním, 42% u ľudí so základným vzdelaním),
- ženatí a vydaté vo väčšej miere (50%) ako ostatní (slobodní 40%, ovdovení 37% a rozvedení 35%),
 - vo väčšej miere duševne pracujúci a všeobecne ľudia ekonomicky aktívni (46 až 52% z nich) ako ekonomicky neaktívne skupiny (40 až 43%),
 - veriaci ľudia navštevujúci pravidelne bohoslužby,
 - ľudia bohatší rovnako ako chudobnejší,
 - obyvatelia vidieka (55%), na rozdiel od mestskej populácie (41%),
 - menej obyvatelia sídel nad 100 tisíc (35%)

4.2.2 Virtuálne dobrovoľnícke centrum

V roku 2007 sa v oblasti dobrovoľníctva odohralo niekoľko zásadných zmien. Slovenské dobrovoľnícke organizácie začali spájať svoje sily - tvoriť spoločný hlas a hľadať nové spôsoby práce s dobrovoľníkmi. V máji 2007 rozbehlo Občianske združenie C.A.R.D.O. internetovú stránku **www.dobrovolnictvo.sk** – tzv. virtuálne dobrovoľnícke centrum, ktoré návštevníkom stránky poskytuje kompletné informácie o dobrovoľníctve a prostredníctvom nenáročného databázového systému im umožňuje nájsť vhodnú dobrovoľnícku „pozíciu“ na Slovensku aj v zahraničí (CARDO, 2007).

Cieľom internetového portálu, ako je uvedené na stránke www.dobrovolnictvo.sk, je:

1. informovať o možnostiach a aktivitách dobrovoľníctva na Slovensku i v zahraničí,
2. zhromažďovať dopyt a ponuku dobrovoľníckych aktivít na celom území Slovenska i v zahraničí,
3. prezentovať význam dobrovoľníctva pre rozvoj občianskej spoločnosti, vytvárať spoločenskú prestíž a posilňovať status dobrovoľníkov na Slovensku,
4. ponúknuť „know-how“ organizáciám, ktoré s dobrovoľníctvom nemajú skúsenosti a ponúknuť výmenu skúseností medzi organizáciami,

5. informovať o výskumoch a publikáciách z oblasti dobrovoľníctva na Slovensku a v zahraničí,
6. predstaviť motívy, osobné výpovede, príbehy a skúsenosti ľudí, ktorí sa stali dobrovoľníkmi,
7. prezentovať zmeny a vývoj legislatívy vzťahujúci sa k dobrovoľníctvu.

Ku dňu 22.4.2008 je na portáli www.dobrovolnictvo.sk zaregistrovaných 107 dobrovoľníckych organizácií a to z rôznych oblastí dobrovoľníckej činnosti.

4.2.3 Dobrovoľnícke organizácie na Slovensku

Najviac dobrovoľníkov na Slovensku podľa Králikovej (2006) pôsobí v občianskych združeniach a mimovládnych organizáciách.

Na portáli www.dobrovolnictvo.sk sa registrujú dobrovoľnícke organizácie. Vždy napíšu niečo o svojej činnosti, v akej oblasti sa venujú dobrovoľníctvu a kde je možné nájsť ich. Vďaka tejto stránke vzniká na Slovensku väčší prehľad medzi organizáciami a ľuďmi, ktorí sa chcú stať dobrovoľníkmi, si môžu vybrať organizáciu podľa oblasti, v ktorej by sa chceli angažovať.

Ponúkame krátky prehľad vybraných dobrovoľníckych organizácií, podľa oblasti, v ktorej pracujú (niektoré pracujú vo viacerých oblastiach):

- **Sociálna a zdravotnícka oblasť**

(Je najrozšírenejšou oblasťou, v ktorej sa dobrovoľníci pohybujú v rámci organizácií.)

Aktívny život - hlavným cieľom je napomáhať integrácii telesne postihnutých ľudí do spoločnosti a poskytovať poradenskú činnosť.

Depaul Slovensko n.o. – poskytuje služby bezdomovcom.

Dobrovoľnícka skupina Vrba – jej poslaním je zmiernenie utrpenia a zlepšenie

psychosociálnych podmienok chorých a umierajúcich ľudí.

Klub detskej nádeje - hlavnou náplňou je pomoc chorým a hospitalizovaným deťom v DFNSP na Kramároch v Bratislave.

Organizácia muskulárnych dystrofií v SR - jej cieľom je presadzovať špecifické potreby ľudí so svalovou dystrofiou alebo s iným ťažkým a veľmi ťažkým telesným a zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach spoločnosti tak, aby v čo najväčšej miere mohli žiť plnohodnotný život.

OZ Autizmus ako dar - podporuje rodiny, ktoré pomocou Son-Rise programu alebo iných alternatívnych metód aktívne pomáhajú deťom aj dospelým s autizmom.

OZ Proti prúdu - cieľom je pomoc bezdomovcom integrovať sa do spoločnosti, vykonávať prevenciu bezdomovectva u sociálne znevýhodnených osôb a pozitívne vplývať na postoje verejnosti voči bezdomovcom. Prostriedkom na dosahovanie týchto cieľov je hlavný projekt – pouličný časopis Nota bene.

Úsmev ako dar - pomáha rodinám v kríze, deťom v detských domovoch, matkám v krízových centrách, deťom a mládeži v diagnostických zariadeniach.

Kardioklub SK, Slovenský červený kríž, Diecézne charity,...

- **Detská a mládežnícka oblasť**

V mnohých organizáciách, ktoré sem patria, celoročne prebiehajú klubové aktivity a krúžky rôzneho charakteru ako športové, umelecké, technické a iné. Pravidelne organizujú tábory, výlety a rôzne podujatia. Vytvárajú programy pre deti a mladých ľudí.

Domka – Združenie saleziánskej mládeže – jej cieľom je predovšetkým výchova samostatných, vo verejných veciach angažovaných, zodpovedných a solidárnych mladých ľudí, ktorí svoj život orientujú na základe ľudských a kresťanských hodnôt.

eRko – jeho cieľom je pomáhať pri formovaní detí na dospelé kresťanské osobnosti, schopné kvalitným osobným životom prispievať k rozvoju spoločnosti, v ktorej žijú.

Rada mládeže Slovenska – združuje 42 detských a mládežníckych organizácií

Slovenska.

Materské centrá po celom Slovensku, Mladežnícka organizácia Plusko, Nadácia pre deti Slovenska, Občianske združenie Dúha, YMCA v rôznych mestách, Žabky na prameni,...

- **Životné prostredie**

Greenpeace Slovensko – bojuje proti ničeniu životného prostredia.

Občianske združenie Tatry, Strom života,....

- **Kultúra a vzdelávanie**

OZ Katarínka – mladí ľudia v lete opravujú a konzervujú múry zrúcaniny kostola a kláštora svätej Kataríny v Malých Karpatoch.

Asociácia divadelná Nitra, ELPIDA, LIVE AID, OZ Úlet,...

- **Organizácie na ochranu ľudských práv**

Fórum života – jeho hlavným cieľom je chrániť ľudský život od počatia po prirodzenú smrť.

Ekumenická rada cirkví, Humanistické centrum NAROVINU, Ľudia proti rasizmu, Poradňa pre občianske a ľudské práva,...

- **Rozvoj dobrovoľníctva**

C.A.R.D.O. - venuje sa propagácii, vzdelávaniu a rozvoju v oblasti dobrovoľníctva na Slovensku. Spolupracuje s partnerskými dobrovoľníckymi organizáciami a dobrovoľníckymi centrami na Slovensku a v zahraničí.

Rada mládeže Slovenska, Rada mládeže žilinského kraja,...

- **Zahraničná dobrovoľná služba**

INEX - primárnym poslaním združenia je aktívne zapájanie sa do medzinárodných dobrovoľníckych aktivít, programov výmien mládeže.

4.2.4 Vzdelávanie dobrovoľníkov na Slovensku

V zahraničí existuje mnoho typov vzdelávaní – dokonca akreditovaných - pre dobrovoľníkov, ktoré sú otvorené pre všetkých. U nás táto oblasť nie je až tak rozvinutá a pokrytá. Vzdelávanie dobrovoľníkov sa realizuje skôr vnútorne – každá organizácia si pripravuje svojich dobrovoľníkov sama.

4.2.5 Verejné oceňovanie dobrovoľníkov na Slovensku

Na Slovensku existuje mnoho čiastkových aktivít oceňujúcich a poskytujúcich verejné uznanie dobrovoľníctvu, respektíve dobrovoľníckym aktivitám.

Uvádzame niektoré ocenenia, ktoré boli opísané na stránke www.dobrovolnictvo.sk:

Srdce na dlani – SAIA (Slovenská akademická informačná agentúra) Prešov každoročne oceňuje dobrovoľníkov. Ocenenie je poďakovaním a morálnym uznaním občanom, ktorých dobrovoľná práca je výnimočná, vysoko prospešná a ktorí sú inšpiratívnym príkladom pre ostatných spoluobčanov.

Cena detského úsmevu - Úsmev ako dar oceňuje ľudí, ktorí denne pomáhajú a sú oporou pre druhých – cena sa odovzdáva počas Vianočného benefičného koncertu Úsmev ako dar.

Most - Rada mládeže Slovenska chce verejne oceniť tých, ktorí sa dlhodobo a systematicky venujú práci s deťmi a mládežou.

Benefícia – Slovenská humanitná rada dáva priestor na Beneficiách, aby sa verejnosti predstavili dobrovoľníci, ktorí zachránili ľudský život alebo pomohli v núdzi ťažko zdravotne postihnutým, trpiacim a strádajúcim ľuďom, či bezplatne venovali svoj voľný čas alebo im poskytli svoje služby.

5 Moje vlastné skúsenosti s dobrovoľníctvom

Od svojich 14 rokov pracujem v eRku – Hnutí kresťanských spoločenstiev detí ako dobrovoľník. V nasledujúcom texte sa budem venovať predstaveniu eRka a svojim vlastným skúsenostiam dobrovoľníka.

5.1 eRko

ERko - Hnutie kresťanských spoločenstiev detí je od roku 1990 zaregistrované na Ministerstve vnútra SR podľa zákona 83/1990 Zb. ako občianske združenie. Je to detská organizácia s celoslovenskou pôsobnosťou. Cieľom eRka je pomáhať pri formovaní detí na dospelé kresťanské osobnosti, schopné kvalitným osobným životom prispievať k rozvoju spoločnosti, v ktorej žijú. Mladí ľudia – dobrovoľníci z viac ako 260 obcí sa vo svojom voľnom čase pravidelne venujú deťom (Urbaníková, 2004).

Činnosť eRka pre deti spočíva v pravidelných stretnutiach malých skupín – spoločenstiev (nazývaných „stretká“), kde sa rozprávajú, hrajú a hľadajú odpovede na otázky, ktoré ich trápia. Hnutie eRko združuje viac ako 9000 členov. V súčasnosti je jednou z najväčších detských organizácií na Slovensku.

Okrem pravidelných „stretiek“ organizujú „eRkári“ aj iné aktivity: výlety, tábory, karnevaly, „dni radosti“, aktivity spojené s ročnou témou, kurzy o práci s deťmi pre animátorov. Vydávajú metodicko-informačný časopis Lusk, metodické príručky, detský časopis Rebrík. Z ďalších aktivít spomeniem: Dobrá novina, Detský čin pomoci, Vypni telku, zapni seba, Púť detí, Biela stužka.

Prínos eRka pre spoločnosť

Mladí ľudia – dobrovoľníci zmysluplne využívajú svoj voľný čas a pritom získavajú mnoho skúseností, ktoré im v živote budú veľmi prínosné. Môžeme konštatovať, že pre mnohé deti je eRko prevenciou nežiaduceho využívania voľného

času, ktoré by mohlo vyústiť do sociálno-patologického správania. Deti či mladí tu zažívajú pocit spolupatričnosti.

Na internetovej stránke www.erko.sk sa píše: „*Spolu s deťmi sa usilujeme vzájomne sa obohacovať a prehľbovať vedomie jedinečnosti a individuality každého človeka. Učíme sa hrať a používať férové pravidlá, vytvárať priateľstvá a žiť radosť. Svojou činnosťou sa usilujeme dopĺňať rodinnú výchovu a vyučovanie náboženstva. Chceme deťom poskytnúť možnosť formovať sa na základe všeobecných morálnych princípov a sprostredkujeme im myšlienky kultúry života, tolerance, úcty a vzájomnej pomoci.*“

Organizačná štruktúra eRka (Čaučíková, 2006)

Všetky funkcie v hnutí zastávajú dobrovoľníci až na pár zamestnancov Strediska eRka.

Tabuľka 1 Tabuľka pre lepšie pochopenie organizačnej štruktúry:

stretko	stretko	stretko	stretko	stretko	stretko	stretko	stretko	stretko	stretko	stretko
farnosť		farnosť		farnosť	farnosť		farnosť	farnosť	farnosť	
oblastné centrum				oblastné centrum			oblastné centrum			
územná rada							územná rada			
celoslovenská rada										

Základom činnosti hnutia je mimoškolská práca s deťmi v malých spoločenstvách – strestkách. Tieto stretká patria pod farnosti. Viac farností spolu vytvára oblastné centrum. Vybraní vedúci z oblastných centier sa stretávajú na územných radách, ktorých je na Slovensku 5. Najvyšším orgánom hnutia je celoslovenská rada, ktorú tvorí určený počet volených zástupcov z jednotlivých územných rád a predseda eRka.

Hnutie má pre svoje potreby a efektívne plnenie cieľov zriadené komisie, ktorých členovia sú dobrovoľníci. Každá komisia sa riadi štatútom schváleným celoslovenskou radou:

- PEPO – odborná metodická komisia zabezpečujúca realizáciu cieľov eRka v oblasti pedagogiky, psychológie, didaktiky a metodiky výchovy.
- Dobronovinová – komisia zriadená na zabezpečenie aktivít a záujmov eRka v oblasti rozvojovej pomoci.
- Zahraničná komisia – zastupuje eRko v zahraničí a udržiava kontakty so zahraničnými organizáciami, pracujúcimi s deťmi a mládežou.
- Pro life – je odborná komisia, ktorá sa zaoberá témami ochrany ľudského života od počatia po prirodzenú smrť.
- Duchovno-pastoračná komisia – zabezpečuje činnosť v oblasti pastorácie, duchovného života, liturgie, viery a mravov pri realizácii cieľov eRka.
- Správcovská komisia – plní kontrolnú a revíznú úlohu.

Vzdelávanie (eRko, 2007)

Pre členov eRka ako aj nových dobrovoľníkov sa organizujú kurzy s rôznym zameraním – na získanie základného vzdelania dobrovoľníka potrebného pre prácu s deťmi. Noví dobrovoľníci sa môžu prihlásiť na trojdňový kurz Začíname. Každé leto prebiehajú týždenné Základné kurzy, ktoré sú akreditované Ministerstvom školstva SR. Počas roka majú animátori možnosť zúčastniť sa víkendových kurzov so špecifickými témami, ako napríklad o táboroch, o práci s problémovými deťmi, o využívaní tvorivých techník na strekách, o modlitbe s deťmi, ...

V roku 2007 začal prebiehať pilotný projekt s názvom Dobrovoľnícka univerzita – DUNI, ktorí je zameraný na systematickú prácu s mladými lídrami eRka v obci. Vďaka pravidelným aktivitám – štúdiu na Dobrovoľníckej univerzite (zahŕňajúc i plnenie úloh) a seminárom si rozvíjajú životné zručnosti potrebné pre napĺňanie dobrovoľníckych úloh v

miestnej komunite, čím sa zvyšuje úspešnosť ich dobrovoľníckej práce.

Spolupráca s inými organizáciami (eRko, 2007)

ERko spolupracuje s mnohými organizáciami, ako napríklad Rada mládeže Slovenska, Fórum života. Snaží sa spolupracovať aj s miestnymi úradmi a cirkvou. Rozvíja vzťahy i v zahraničí, a dokonca je členom niektorých medzinárodných organizácií zameraných na rozvoj dobrovoľníckej činnosti (Fimcap, Midade,...).

Princípy eRka (Urbaníková, 2004)

Vnútorne: mám rád, otvorenosť, pokora (pravdivosť), chcem (ako opak k nechcem), jednoduchosť.

Vonkajšie: mám čas, rád čítam – študujem, rád sa hrám, stretávam sa s rovesníkmi, robím si zošit námetov a pomôcok, mám rád dobrodružstvo a všetko nové.

5.1.1 Dobrá novina

Dobrá novina je koledovanie slovenských detí vo vianočnom období spojené so zbierkou pre projekty rozvojovej spolupráce v afrických krajinách. Týmto spôsobom sa aj deti stávajú dobrovoľníkmi, ktorí zbierajú financie pre chudobných „tretieho sveta“. Uvedomujú si, že sú krajiny v ktorých sa majú deti omnoho horšie, krajiny v ktorých musia denne bojovať o prežitie.

5.2 Moje vlastné skúsenosti

ERko som navštevovala už ako dieťa. V 14 rokoch som začala pomáhať ako „pomocná vedúca“ a potom som sa už angažovala stále intenzívnejšie. Neskôr som okrem detí viedla aj animátorov. V začiatkoch som si ani neuvedomovala, že som dobrovoľník, proste som vykonávala činnosť, ktorá „ma baví.“

Vždy som mala rada deti. Veľmi sa teším z toho, že mi eRko dalo šancu byť

s nimi vo voľnom čase a venovať sa im. Bolo pre mňa úplne prirodzené, že mi za to nikto nič nedáva, že to robím zadarmo, veď som predsa robila to, čo „ma baví“ a zmysluplne som využívala čas.

Do eRka som si priniesla iba lásku k deťom a chuť pracovať s nimi. Bola som dievčaťom s veľmi nízkym sebavedomím, nevedela som rozprávať vo väčšej spoločnosti a vystúpiť pred neznámymi ľuďmi. V období puberty som sa cítila veľmi osamelá. Mala som veľa kamarátov, ale potrebovala som pocít, že niekam patrím.

V kolektíve vedúcich som si našla mnoho priateľov a vedela som, že patrím do veľkej rodiny radostných eRkárov. Deti mi dávali pocítiť, že pre ne veľa znamenám, že chcú so mnou tráviť čas. Postupne mi pribúdalo zodpovednosti, a tým som naberala nové skúsenosti. Naučila som sa tvoriť hry a program pre deti i pre animátorov. Prišli chvíle, keď som sa musela postaviť v plnom kostole pred neznámych ľudí, a tak som sa naučila prehovoriť k nim. Skúsenosti, ktoré som získala, som sa snažila sprostredkovať mladším animátorom.

Po 8 rokoch aktívnej práce v eRku môžem povedať, že som veľa získala. Mnoho skúseností budem môcť využiť v mojej budúcej práci liečebného pedagóga. Je zo mňa zdravo sebavedomý človek a našla som si svoje miesto v spoločnosti. Mám priateľov po celom Slovensku, s ktorými sa stretávam na rôznych akciách eRka.

Záver

Je ťažké orientovať sa v problematike dobrovoľníctva na Slovensku, pretože existuje len málo publikácii, ktoré by túto možnosť ponúkali. Najlepšou pomocou pri tvorení bakalárskej práce nám bolo virtuálne dobrovoľnícke centrum – www.dobrovolnictvo.sk. Veríme, že našou prácou sme prispeli k lepšej orientácii sa v súčasnej dobrovoľníckej činnosti na Slovensku.

Téma, ktorej sme sa venovali je veľmi obsiahla a rozsah bakalárskej práce ju nedokáže pokryť celú. Je zrejmé, že na Slovensku by sa dobrovoľníctvu malo venovať viac pozornosti hlavne zo strany štátu, ale i verejnosti a médií. Je potrebné vykonať na Slovensku výskum o aktivitách dobrovoľníkov, ktorý by dopomohol k lepšiemu prehľadu o dobrovoľníckej činnosti. Uvedomujeme si, že robiť takéto výskumy je veľmi náročné, pretože mnohí ľudia si ani neuvedomujú, že sú dobrovoľníkmi. Vzhľadom na to je nutné informovať verejnosť stále viac o dobrovoľníckej činnosti.

Odporúčame ponúkať dobrovoľnícke aktivity študentom stredných a vysokých škôl, ale i dôchodcom. Mladí ľudia môžu nájsť v týchto aktivitách sebauspokojenie, pocit užitočnosti a zmysluplné využitie voľného času. Keď sa nebudú mladí nudiť, nebudú hľadať zmysel v spoločensky nežiaducich činnostiach. Dobrovoľníctvo sa v tomto prípade môže stať súčasťou sociálnej prevencie. Väčšine dôchodcov na Slovensku chýba zmysluplné vyplnenie voľného času. Tým, že začnú dobrovoľne pomáhať, môžu nájsť naplnenie a stanú sa z nich aktívni seniori.

Zoznam bibliografických odkazov

- ARTIMOVÁ, Z. 2007. Prečo sa stať dobrovoľníkom? In *Katolícke noviny*, 2007, roč. 122, č. 50, s. 4
- BOČKAYOVÁ, S. 2006. *Anketa o eRku*. Bratislava : eRko, 2006. 32 s.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. 2005. Dobrovoľníctvo ako fenomén modernej občianskej spoločnosti. In: *Osobnosť človeka a jeho socializácie v evropskej spoločnosti*, 2005. Brno : IMS, 2005. ISBN 80-902936-7-0. s. 278 – 288. Dostupné na internete : <http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=54>
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. 2006. *Dobrovoľníci v oblasti pomoci osobám so špecifickými potrebami*. [online]. Olomouc : Medzinárodná konferencia k problematike osôb so špecifickými potrebami, 2006. [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete <http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=54>
- BUNDZELOVÁ, K. *Dobrovoľnícke aktivity ako forma efektívneho využitia voľného času mladých ľudí*. [online]. Trnava : Trnavská univerzita, [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete <http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=54>
- BUNDZELOVÁ, K. *Význam dobrovoľníckych aktivít pri prekonávaní telesného handicapu*. [online]. Trnava : Trnavská univerzita, [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete <http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=54>
- BÚTORA, M. et al. 1997. *Tretí sektor a dobrovoľníctvo 2/1997*. Bratislava : SPACE, 1997. 67 s. ISBN 80-967403-4-2.
- BÚTORA, M., FIALOVÁ, Z. 1995. *Neziskový sektor a dobrovoľníctvo na Slovensku*. Bratislava : SAIA-SCTS a FOCUS, 1995. 87 s. ISBN 80-967480-0-9.
- BÚTOROVÁ, Z., BÚTORA, M. 1996. *Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo na Slovensku očami verejnej mienky I*. Bratislava : SPACE, 1996. 51 s. ISBN 80-967403-3-4.

- C.A.R.D.O. 2007. *Vlani odpracovali dobrovoľníci vyše dvoch miliónov hodín*. [online]. [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete <http://www.changenet.sk/?section=spr&x=322966>
- ČAUČÍKOVÁ, Z. 2006. *Dokumenty eRka*. Bratislava : eRko, 2006. 36 s.
- DIKCZOVÁ, E. *Dobrovoľníctvo v európskej únii*. [online]. [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete http://www.avso.org/activities/activities_legal.html
- DOBRÍKOVÁ, P., RADKOVÁ, L. 2005. Dobrovoľníci v starostlivosti o ťažko chorých a zomierajúcich v hospicoch i v nemocniciach. In DOBRÍKOVÁ, P. a kolektív. *Nevyliečiteľne chorí v súčasnosti*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2005. ISBN 80-7162-581-7, s. 253-267.
- Dobrovoľníctvo ako neoddeliteľná súčasť tretieho sektora*. [online]. [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete <http://www.dobrovolnictvo.sk/?node=54>
- Dobrovoľnícke organizácie vo svete*. [online]. [cit. 2008-03-04]. Dostupné na internete http://www.ff.unipo.sk/kvdsp/files/dobrovolnictvo/Organizacie_SV.htm
- DOSTÁL, O. 2005. *K legislatívnemu rámcu dobrovoľníctva*. [online]. Bratislava : Inštitútom pre verejné otázky, 2005. [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete <http://www.changenet.sk/?section=forum&x=108723>
- DUDEKOVÁ, G. 1998. Dobrovoľné združovanie na Slovensku v minulosti. In HRONCOVÁ, J. et al. 2003. *Dobrovoľníctvo v meste Banská Bystrica*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2003. 84 s. ISBN 80-8055-750-0.
- ERKO. 2008. *Správa o činnosti eRka za rok 2007*. Bratislava, 2008. Dostupné na Stredisku eRka.
- International Association for Volunteer Effort. 1990. *Všeobecná deklarácia o dobrovoľníctve*. [online]. Paríž : 11. svetová konferencia, 1990. [cit. 2008-04-09]. Dostupné na internete http://www.pulib.sk/elpub/FF/Matulayova1/pdf_doc/prilohy.pdf

- International Association for Volunteer Effort. 2001. Všeobecná deklarácia o dobrovoľníctve. In TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. 2006. *Dobrovoľníci a metodika práce s nimi v organizáciach*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6, s. 133-135.
- HAŇDIAK, P. 2008. *Dobrovoľníctvo*. [online]. Bratislava, 2008. [cit. 2008-04-22]. Dostupné na internete http://www.partnerstva.sk/buxus/docs//Dobrovolnictvo/Seminar/SK_Peter_Handiak.pdf
- HESTIA, 2001. *Dobrovoľníci – obyčajní lidé, kteří dělají neobyčejné věci*. Praha : HESTIA, 2001. 24 s.
- HRONCOVÁ, J. et al. 2003. *Dobrovoľníctvo v meste Banská Bystrica*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2003. 84 s. ISBN 80-8055-750-0.
- Kdo je dobrovoľník?* [online]. [cit. 2008-03-04]. Dostupné na internete <http://www.hest.cz/kdoje.shtml>
- KOMÁRIK, E. 2003. *Metódy vedeckého poznávania človeka*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo UK, 2003. 210 s. ISBN 80-223-1717-9.
- KOSINA, K. a kolektív. 2003. *Dobrovoľníctví a metodika práce s dobrovoľníky*. Praha : AGNES, 2003. 79 s. ISBN 80-902633-X-7.
- KRÁLIKOVÁ, N. 2006. Mapujeme stav dobrovoľníctva mladých ľudí. In *Zoom-m*, 2006, roč. 1, č. 5, s. 14.
- KRÁLIKOVÁ, N. 2006. *Ja nie som dobrovoľník! Ja to robím iba tak....*. Bratislava : Iuventa, 2006. 25 s. ISBN 80-8072-054-1. Dostupné na internete <http://www.iuventa.sk/Default.aspx?CatID=265>
- MAJCHRÁK, J. et al. 2004. *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď – Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu*. Bratislava : IVO, 2004. 398 s. ISBN 80-88935-73-3.
- MRAČKOVÁ, A. et al. 2004. *Príručka dobrovoľníka Dobrovoľníckej skupiny Vřba*. [Stupava] : Dobrovoľnícka skupina Vřba, 2004. 69 s.

- MRAČKOVÁ, A. 2008. *Dobrovoľníctvo na Slovensku*. [online]. Bratislava, 2008. [cit. 2008-04-22]. Dostupné na internete http://www.partnerstva.sk/buxus/docs//Dobrovolnictvo/Seminar/SK_Alzbeta_Mrackova.pdf
- MYDLÍKOVÁ, E. et al. 2002. *Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo „čo si počať s dobrovoľníkom“*. Bratislava: ASSP, 2002. 55 s. ISBN 80-968713-0-7.
- MYDLÍKOVÁ, E. 2003. Dobrovoľníctvo a slovenská súčasnosť. In HRONCOVÁ, J. et al. 2003. *Dobrovoľníctvo v meste Banská Bystrica*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2003. ISBN 80-8055-750-0, s. 64-70.
- MYDLÍKOVÁ, E. et al. 2006. *Letom svetom do sociálnej práce v treťom sektore*. 2. vyd. Bratislava : ASSP, 2006. 72 s.
- MYDLÍKOVÁ, E. et al. 2007. *Dobrovoľníctvo - efektívna študentská prax*. Bratislava : Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov, 2007. 68 s. ISBN - 978-80-968713-4-6.
- Národná správa o implementácii spoločných cieľov v dobrovoľníctve*. 2006. [online] Bratislava, 2006. [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete <http://www.iuventa.sk/Default.aspx?CatID=265>
- NEMCOVÁ, L. 2003. Historický prierez dobrovoľným združovaním na Slovensku. In HRONCOVÁ, J. et al. 2003. *Dobrovoľníctvo v meste Banská Bystrica*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2003. ISBN 80-8055-750-0, s. 61 – 63.
- NOVOTNÝ, M., STARÁ, I. a kolektív. 2002. *Dobrovoľníci v nemocniciach*. Praha : HESTIA, 2002. 48 s.
- O dobrovoľníctve*. [online]. [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete <http://dobrovolnictvo.sk/index.php?node=52>
- OCHMANOVÁ, M. 1997. *Dobrovoľníci – Cenný zdroj pomoci*. Baltimore : Institute for Policy Studies, 1997. 32 s. ISBN 1-886333-29-7.

Pohľad do historie dobrovolníctví v ČR. [online]. [cit. 2008-04-09]. Dostupné na internete
http://www.dobrovolnik.cz/d_hist.shtml

SOZANSKÁ, O., TOŠNER, J. 2005. *Metodika dobrovolníctví nezaměstnaných.* [online].
Praha, 2005. [cit. 2008-03-04]. Dostupné na www.hest.cz

ŠKODA, P. 2005. *Veľa úsilia, málo uznania.* [online]. Bratislava, 2005. [cit. 2008-04-09]. Dostupné na internete
http://www.mladez.sk/buxus/generate_page.php?page_id=68855

TOŠNER, J. et al. 2003. *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace.* Praha :
HESTIA, 2003. 30 s. Dostupné na internete <http://www.hest.cz/naseprogramy.shtml>

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích.* 2. vyd. Praha : Portál, 2006. 152 s. ISBN 80-7367-178-6.

TURENIČOVÁ, Z. 2006. *Možnosti využitia dobrovoľníckeho potenciálu sociálnymi organizáciami.* Diplomová práca. Bratislava : Pedagogická fakulta UK, 2006. 80 s.

URBANÍKOVÁ, I. et al. 2004. *Dimenzie dobrovoľníka : cesta k sebe a k iným.* Bratislava : eRko, 2004. 62 s. ISBN 80-88710-16-2.

Vzdelávanie dobrovoľníkov. [online]. [cit. 2008-01-30]. Dostupné na internete
<http://dobrovolnictvo.sk/index.php?node=33&id=7>

WOLEKOVÁ, H. 2002. *Dobrovoľníctvo vo svetle výskumu.* Bratislava : SPACE, 2002. 69 s. ISBN 80-88991-16-1.

1. SLOVENSKÉ NEZISKOVÉ SERVISNÉ CENTRUM. 2003. *Návrhy zmien v legislatíve neziskového sektora - I.* [online]. Bratislava, 2003. [cit. 2008-01-30].
Dostupné na internete
<http://www.1snsc.sk/index.php?t=&p=&xp=&MIId=&Lev=&Ind=1&P=index,sl,&Ind=76>